

PROFESOR WOJCIECH ROSZKOWSKI: ETAPY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ I JEJ ZNACZENIE SPOŁECZNE. PASJA, DYSCYPLINA, WARTOŚCI

PROFESSOR WOJCIECH ROSZKOWSKI: STAGES OF ACADEMIC WORK AND ITS SOCIAL SIGNIFICANCE. PASSION, DISCIPLINE, VALUES

Dr hab. Agnieszka Orzelska-Stączek, prof. ISP PAN

Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Polska
e-mail: aorzel@isppan.waw.pl; <https://orcid.org/0000-0002-3070-563X>

Abstrakt

Artykuł przedstawia sylwetkę i dorobek naukowy prof. Wojciecha Roszkowskiego, wybitnego historyka, ekonomisty, intelektualisty. Tekst powstał na podstawie laudacji przygotowanej przez Autorkę na uroczystość wręczenia 25 stycznia 2025 r. Nagrody im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia od Zarządu Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL, przyznawanej za wybitne osiągnięcia naukowe i zawodowe mające na celu szerzenie zasad katolickich, zgodnie z zasadą *Deo et Patriae*. Autorka dzieli działalność naukową prof. Wojciecha Roszkowskiego na trzy etapy: 1) okres konspiracyjny i naukowy (do 1989 r.); 2) okres sukcesów po 1989 r.; 3) okres szczytów (od 2022 r.). W pierwszym etapie twórczości prof. Wojciech Roszkowski był jednym z wielu pracowników naukowych, nieznanymi szerzej opinii publicznej, ale miał talent, determinację i wytrwałość, które skłoniły go do żmudnych prac nad historią Polski w nowatorskim ujęciu, bez powielania komunistycznej narracji. Miał odwagę pisać o Katyniu, o zbrodniach komunistycznych, gdy komuniści mieli w Polsce władzę i dążyli do wymazania z historii wielu faktów. W 1989 r. zakończył się komunizm i zaczął się czas wolnej Polski, co przyniosło drugi etap twórczości Profesora, pełen uznania i sukcesów zawodowych. Był to też owocny czas jego twórczości, publikacji prac, w których odważnie przedstawiał swoje wnioski, nie ukrywając się już pod pseudonimami. Jednak ta

odwaga i talenty twórcze przyniosły też dzieła, za które spotkał się z odrzuceniem dużej części środowiska. Tak się zaczął trzeci etap twórczości Profesora. Ten etap zawiera ważny i obszerny materiał do badań naukowych dotyczących procesu wykluczenia, jego przebiegu, formy, a także obowiązujących zasad etyki w środowisku akademickim. Autorka podkreśla niezależność intelektualną W. Roszkowskiego, jego wierność wartościom chrześcijańskim i patriotycznym oraz znaczenie jego dorobku dla współczesnego życia publicznego i nauki w Polsce.

Słowa kluczowe: Profesor Wojciech Roszkowski, Andrzej Albert, wybitni historycy, laudacja

Abstract

The article presents the scholarly profile and academic achievements of Professor Wojciech Roszkowski, a distinguished historian, economist, and intellectual. It is based on a laudation prepared by the author during the ceremony held on January 25, 2025, to confer the Cardinal Stefan Wyszyński Primate of the Millennium Award. This distinction, granted by the Board of the Association of Alumni and Friends of the Faculty of Law at the John Paul II Catholic University of Lublin (KUL), honors outstanding scholarly and professional accomplishments that promote Catholic values, by the guiding principle *Deo et Patriae* (For God and Country). The author delineates Professor Roszkowski's academic career into three distinct phases: 1) the period of clandestine and academic activity (up to 1989); 2) the period of professional recognition and success (post-1989); 3) the period of marginalisation and repression (since 2022). During the first phase of his scholarly work, Professor Roszkowski was one among many researchers not widely known to the general public. Nonetheless, he demonstrated exceptional talent, intellectual resolve, and perseverance, which led him to undertake rigorous and innovative research on Polish history. At a time of the communist regime, Professor Roszkowski exhibited remarkable courage by addressing subjects such as the Katyn massacre and other communist atrocities. With the fall of communism in 1989 and the advent of a free Poland, Professor Roszkowski entered the second phase of his scholarly trajectory, marked by widespread recognition and professional acclaim. This period was particularly prolific, as he published extensively and articulated his findings with clarity and intellectual independence – no longer under pseudonyms. However, the same qualities of courage and principled authorship that garnered acclaim also provoked controversy. Some of his later works elicited strong opposition and rejection from segments of the academic community, inaugurating the third phase of his scholarly activity. This final phase presents significant material for further scholarly inquiry into the mechanisms, manifestations, and ethical dimensions of academic exclusion. It raises critical questions regarding the norms governing contemporary intellectual

discourse and academic freedom. Throughout the article, the author underscores Professor Roszkowski's unwavering intellectual independence, his steadfast commitment to Christian and patriotic values, and the enduring significance of his scholarly contributions to contemporary academic life and public discourse in Poland.

Keywords: Profesor Wojciech Roszkowski, Andrzej Albert, distinguished historians, laudation

Więc dla mnie żyć „jak trzeba” to znaczy zawsze pamiętać, że jest się stworzeniem, a nie stwórcą, że życie jest zadaniem, a nie przedmiotem jednorazowego użytku, oraz że wybierając ponosimy odpowiedzialność.

[Roszkowski 2022, 32]

Prof. Wojciech Roszkowski jest wybitną postacią o szerokim dorobku obejmującym działalność naukową, dydaktyczną, publicystyczną, polityczną. Wniósł wielki wkład w rozwój nauki o historii Polski, historii powszechnej, historii gospodarczej i myśli chrześcijańskiej. W uznaniu tych zasług otrzymał 25 stycznia 2025 r. Nagrodę im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia od Zarządu Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL, przyznawanej za wybitne osiągnięcia naukowe i zawodowe mające na celu szerzenie zasad katolickich, zgodnie z zasadą *Deo et Patriae*.

We wstępie do jednego z wydań „Najnowszej historii Polski” Profesor zadeklarował, że jest chrześcijaninem, polskim patriotą, określał swą postawę, co wywołało lawinę komentarzy. Po latach mówił, że tamtej autoprezentacji by nie zmienił [Roszkowski 2010, 51; Tenże 2022, 85]. Dla Profesora tożsamość i wartości pozostawały fundamentem całej twórczości.

Przy refleksji o osiągnięciach Profesora warto też pamiętać o drodze, jaką przy tym przeszedł, świadomie dokonując wyborów. Wartości, jakie szerzył Prymas Tysiąclecia znajdują odzwierciedlenie w działalności naukowej i zawodowej Profesora, którą tu w krótkim zarysie przedstawię w podziale na trzy etapy.

1. I okres twórczości – dwie odrębne ścieżki zawodowe: oficjalna i konspiracyjna

Prof. Wojciech Roszkowski urodził się w 1947 r. w Warszawie, w 1971 r. ukończył studia na Wydziale Handlu Zagranicznego w Szkole Głównej

Planowania i Statystyki (SGPiS, obecnie Szkoła Główna Handlowa). W 1973 r. został doktorantem w Instytucie Historii PAN, a w styczniu 1974 r. rozpoczął pracę jako asystent w Katedrze Historii Gospodarczej SGPiS. W 1978 r. obronił tam doktorat na podstawie rozprawy pt. *Kształtowanie się podstaw polskiej gospodarki państwowej w przemyśle i bankowości 1918-1924*. W czerwcu 1987 r. uzyskał habilitację z nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Gospodarcza rola większej prywatnej własności ziemskiej w Polsce 1918-1939*, a w lipcu 1988 r. awansował na stanowisko docenta w tej samej Katedrze. Praca naukowa na SGH otworzyła wyjątkowe w ówczesnych czasach możliwości wyjazdów do Stanów Zjednoczonych (1985-86 *visiting researcher* na Uniwersytecie Georgetown w Waszyngtonie, 1988 stypendysta na Wilson Center w Waszyngtonie, 1989 *visiting professor* na Uniwersytecie Maryland w College Park) [Orzelska-Stączek 2022, XI-XVI].

Obok tej oficjalnej ścieżki naukowej, Profesor przez wiele lat współpracował z organizacjami działającymi w podziemiu. W latach 1978-1981 działał w Polskim Porozumieniu Niepodległościowym (PPN), opozycyjnej i konspiracyjnej organizacji stawiającej za cel odzyskanie niepodległości Polski i całkowite uniezależnienie się od ZSRR. W latach 1980-1993 był członkiem Solidarności.

Rok 1978 był przełomowy w życiorysie Profesora pod wieloma względami. To był też wyjątkowy rok w historii Polski: po raz pierwszy papieżem został Polak, Jan Paweł II, co było wydarzeniem o wielkim znaczeniu dla milionów rodaków. Właśnie pod koniec 1978 r. Profesor rozpoczął prace nad *Najnowszą historią Polski*. Mówił: „nie miałem złudzeń, że obalę komunizm ani że należy dążyć do jakiejś siłowej z nim konfrontacji, ale nabrałem przekonania, że warto działać choćby po trochu, osłabiając jego podstawy [...]. Więc wtedy, pod koniec 1978 roku, zabrałem się za pisanie «Najnowszej historii Polski». Z myślą oczywiście o wydaniu podziemnym” [Roszkowski 2022, 123].

Do najważniejszych osiągnięć pierwszego okresu twórczości Profesora należą: pod pseudonimem Andrzej Albert *Najnowsza historia Polski* (kilka wydań) i *Wschodnie granice Polski*, pod pseudonimem Jan Korzeń *Dramat narodów bałtyckich*. Był także członkiem redakcji podziemnej *Niezależnej Encyklopedii Powszechnej* (1985-1987). Prace wydawał w podziemnych wydawnictwach „Krag”, „Pokolenie”, w londyńskiej „Polonii”.

Najnowsza historia Polski ukazywała zakazaną wówczas prawdziwą historię Polski. Ale było to coś o wiele więcej niż książka – w czasach komunistycznego

PRL ta historia była powiewem prawdy, nadziei, promykiem wolnej nauki i pokazem siły intelektualnej. Zmieniła nauczanie o historii Polski, pozwoliła głośno nazwać zło złem i wbrew dominującej propagandzie ukazywała prawdę o brutalności systemu komunistycznego. Najpierw powielana w podziemiu, potem rozszerzona i wznawiana stała się podstawowym podręcznikiem dla kilku pokoleń.

2. II okres twórczości – koniec komunizmu w Polsce i czas sukcesów

Dwie pierwsze dekady wolnej Polski to czas, gdy Profesor spotykał się z uznaniem i był doceniany jako jeden z najwybitniejszych historyków. Pierwsze oficjalne wydanie *Najnowszej historii Polski 1914-1990*, którego autor podpisał się już jako Wojciech Roszkowski, a nie Andrzej Albert, zostało opublikowane w 1991 r. przez PWN. Profesor stwierdził: „ta książka zmieniła moje życie. A może raczej, były to okoliczności historyczne, które spowodowały, że stałem się znany jako jej autor” [tamże, 193]. Skończył się czas konspiracji, książka była dostępna w księgarniach. Ten punkt zwrotny na ścieżce zawodowej Profesora był ściśle związany z przełomowym momentem w historii Polski, jakim był koniec władzy komunistycznej.

W październiku 1990 r. Profesor został jednym z twórców Instytutu Studiów Politycznych PAN (ISP PAN), gdzie kierował Zakładem Europy Środkowo-Wschodniej, w latach 1994-2000 sprawował funkcje dyrektora ISP PAN, przez dwie kadencje był przewodniczącym Rady Naukowej ISP PAN. Tam pracuje do dziś (2025). Ale ścieżka zawodowa była bardzo intensywna: w latach 1990-1993 Profesor był prorektorem Szkoły Głównej Handlowej (SGH) do spraw reformy i badań naukowych, a w latach 1992-2004 kierował katedrą Studiów Politycznych na SGH. W 1995 r. uzyskał tytuł profesorski, co formalnie wieńczy karierę naukowca. Obok ścieżki naukowej Profesor pełnił wiele innych funkcji, m.in. w latach 2004-2009 był posłem do Parlamentu Europejskiego.

Lista odznaczeń i nagród przyznanych Profesorowi jest bardzo długa. Nagrody państwowe wręczali Mu przedstawiciele kolejnych władz państwowych, mimo że zmieniały się uwarunkowania polityczne. Prezydent A. Duda wręczając w 2020 r. najwyższe odznaczenie państwowe w Polsce, jakim jest Order Orła Białego mówił, że prof. Wojciech Roszkowski „to też walka

o Polskę, o sprawiedliwość, wolność. Ale przede wszystkim o prawdę”¹. Lista wyróżnień obejmuje nagrodę podziemnej Solidarności za *Najnowszą historię Polski 1918-1980* (1987), nagrodę indywidualną Ministra Edukacji Narodowej (1991), Złoty Krzyż Zasługi (1991), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2000), Honorowe Obywatelstwo Miasta Stołecznego Warszawy (2018). Wśród długiej listy innych wyróżnień chcę podkreślić Nagrodę im. Księdza Idziego Radziszewskiego, pierwszego rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego za całokształt pracy naukowej (2018).

Dorobek naukowy Profesora obejmuje nie tylko prace o historii Polski – są też dzieła z historii powszechnej *Półwiecze*, przedstawiające świat po II wojnie światowej, liczne prace o Europie Środkowej, dzieła z ekonomii gospodarczej. Książka pt. *Komunizm światowy* stanowi swoiste ostrzeżenie przez totalitaryzmami w różnych wymiarach. Pracę pt. *Kierunek Targowica* Autor poświęcił analizie nowego rodzaju konfliktu politycznego w Polsce, jego przejawów i przyczyn oraz potencjalnych konsekwencji. W książkach *Roztrzaskane lustro* i *Bunt barbarzyńców* Profesor szukał odpowiedzi na pytania o przyczyny kryzysu cywilizacji zachodniej.

Obok prac *stricte* historycznych ważne miejsce dorobku Profesora zajmuje literatura związana z chrześcijaństwem – w tym trzytomowe dzieło *Świat Chrystusa* i dwutomowa *Historia chrześcijaństwa*. Od pierwszych notatek Profesora z lat 60. do publikacji trzech tomów pt. *Świat Chrystusa*, które okazały się bestsellerem, minęło ponad pół wieku. Ten fakt to jeden z przykładów ukazujący wielką pasję badawczą, dyscyplinę i determinację Autora.

Profesor pisał z całą świadomością, że w swej twórczości nie podąża za głównym nurtem, tylko wybiera własne drogi. Mówił, że „Na pewno te dwie książki („Roztrzaskane lustro. Upadek cywilizacji zachodniej” oraz „Bunt barbarzyńców. 105 pytań o przyszłość naszej cywilizacji”, które wydał Biały Kruk) mogły być niemiłym zaskoczeniem dla osób, którym dobrze jest z tym, jak jest, które nie zauważają, jak wiele fatalnych procesów społecznych rozwija się na naszych oczach. To jest zresztą jeden z powodów tych ogromnych podziałów w polskim społeczeństwie. Myślę jednak, że naszym obowiązkiem jest zwracać uwagę na symptomy rozkładu współczesnej cywilizacji, gdyż czasem mam

¹ Wystąpienie podczas uroczystości wręczenia Orderów Orła Białego, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wreczenie-orderow-orka-bialego-wystapienie-prezydent,4237> [dostęp: 15.04.2025].

wrażenie, że wielu nie obudziło się jeszcze z błęgiego przekonania, że skoro żyjemy w Polsce – jak na razie bezpiecznie i coraz dostatniej, to wszystko jest dobrze i nic nam już nie zagraża. Otóż tak nie jest” [tamże, 239].

Na osobną analizę zasługuje oddźwięk podręcznika do historii pt. *Historia i Teraźniejszość*, znanego jako HiT, za który Autora spotkała z bezprecedensowa ogólnopolska nagonka i hejt. Szykany, formy dyskryminacji, przekraczały znane wcześniej standardy. Dotyczyło to też części środowiska naukowego, które przez wiele lat wydawało się bliskie Profesorowi.

Symbolicznym zamknięciem tego etapu twórczości naukowej był uroczysty Jubileusz 50-lecia pracy naukowej Profesora połączony z uroczystą konferencją naukową pt. *Dokąd sięga Europa Środkowa? Pytania o granice cywilizacji w obliczu agresji Rosji na Ukrainę*, zorganizowany przez Dyрекcję ISP PAN. Głównym punktem uroczystości było wręczenie Księgi Jubileuszowej pt. *Wschód Zachodu? Szukając tożsamości Europy Środkowej. Księga jubileuszowa z okazji 50. rocznicy pracy naukowej prof. dr. hab. Wojciecha Roszkowskiego* (red. naukowa A. Orzelska-Stączek, ISP PAN, Warszawa 2022). Księga zawiera list gratulacyjny Prezydenta RP Andrzeja Dudy, spis 16 autorów listów gratulacyjnych, kilkudziesięciu pracowników ISP PAN, członków Rady Naukowej (RN) ISP PAN i innych osób, które złożyły gratulacje do *tabula gratulatoria*. Ponadto są tam rozdziały od 27 autorów, którzy w tej formie przekazali swe gratulacje. Dnia 10 października 2022 r. w siedzibie ISP PAN Profesor osobiście odebrał tę Księgę Jubileuszową, usłyszał wiele wyrazów uznania za dorobek naukowy od pracowników ISP PAN (w tym dyrektora), członków RN ISP PAN i licznych gości. Tak było, podkreślam, 10 października 2022 r. w ISP PAN.

3. III etap: szykany za twórczość

Dokładnie jedenaście dni później, 21 października 2022 r. w wyniku tajnego głosowania prof. Wojciech Roszkowski, wówczas pełniący funkcję przewodniczącego RN ISP PAN, został usunięty ze składu RN ISP PAN nowej kadencji. Nieoczekiwanie z 29 członków RN ISP PAN biorących udział w głosowaniu tylko 8 opowiedziało się za wyborem Profesora do RN ISP PAN. Za jego wykluczeniem głosowało 21 osób. Należy podkreślić, że większość z nich niewiele wcześniej w formie pisemnej i ustnej składała gratulacje, pochwały i wyrazy uznania dla Jubilata.

To nie było zwykłe „niewybranie” kandydata na członka do RN, który z dnia na dzień z niewiadomego powodu nagle został uznany za „niegodnego”. To wykluczenie i towarzyszące temu ataki na Profesora w miejscu pracy i na innych płaszczyznach ma wymiar precedensowy. Ukazuje innym badaczom, co wolno, a czego nie wolno w świecie nauki, jakie są prawdziwe reguły, zasady etyki (jeśli są) i granice w środowisku akademickim w Polsce². Ukazuje, za jaką twórczość naukowca może spotkać kara i jak ten proces karania przebiega.

Twórczość Profesora stała się deprecjonowana i wyśmiewana przez część środowiska naukowego. Za tezy, jakie stawia, spotkał się z wykluczeniem, jakiego nie zaznał w mrocznych czasach komunizmu. Powodem działań wymierzonych Profesora była jego twórczość naukowa. Wnioskodawca sam siebie konsekwentnie określał jako Polaka i chrześcijanina, ostrzegał przed totalitaryzmami, przed zagrożeniem ze strony Rosji. W swych pracach przedstawiał śmiałą analizę konfliktu na polskiej scenie politycznej po 2005 r., a także badał kryzys cywilizacji zachodniej.

W pożegnalnym liście do członków RN ISP PAN Profesor przypomniał, że ideą założycielską ISP PAN było stworzenie podstaw nauk politycznych, charakteryzujących się pluralizmem metod i poglądów badawczych. Pisał: „Nie jestem pierwszym przedstawicielem nauk humanistycznych, który spotkał się ostatnio z ostracyzmem środowiska akademickiego. [...] Tego rodzaju nagonki środowiskowe muszą budzić niepokój w kontekście wolności badań. Różnica poglądów jest paliwem badań w naukach humanistycznych. Szkoda, że zamiast poważnej debaty na tematy, o których pisałem, w której można by konfrontować poglądy sine ira et studio, w ISP

² W tym fragmencie odwołuję się do pisma: A. Orzelska-Stączek (Sekretarz KE RN ISP PAN), *Stanowisko dotyczące sprawy zgłoszonej do Komisji Etyki RN ISP PAN* (26.09.2023). Więcej na ten temat w dokumentacji z prac Komisji Etyki RN ISP PAN. Sprawę zachowań niektórych pracowników ISP PAN i członków RN ISP PAN badała Komisja Etyki RN ISP PAN i 28 września 2023 r. przyjęła stanowisko uznając, że doszło do złamania zasad Kodeksu etyki pracownika PAN, zob. *Opinia Komisji Etyki RN ISP PAN w sprawie wniosku prof. dr. hab. Wojciecha Roszkowskiego*, Warszawa, 28 września 2023 r. Jednak stanowisko Komisji Etyki RN ISP PAN odrzuciła RN ISP PAN w uchwale nr 38 z dnia 29 września 2023 r. w głosowaniu tajnym wynikiem: 6 głosów za przyjęciem opinii, 22 przeciw, 2 głosy wstrzymujące się, *Uchwała RN ISP PAN nr 38 z dnia 29 września 2023 r.* Ten i inne dokumenty z pracy tej Komisji oraz Rady Naukowej są dostępne w ISP PAN (wszystkie te dokumenty są jawne).

PAN stworzono atmosferę nagonki i zastraszania, z którą nie mogę się zgodzić. Działania tego rodzaju, najczęściej pod absurdalnym szyldem opozycji liberałno- demokratycznej, przypominają czasy komunistyczne, w których zamiast polemik adwersarza dyskredytowano i poniżano”³.

Niech to trudne doświadczenie, gdy Profesor był szykanowany, określany publicznie nawet na forum RN jako przedstawiciel „wrogiej ideologii” przy milczącej akceptacji większości, nie pójdzie w zapomnienie⁴. Kategoria „wrogiej ideologii” została szeroko opisana w literaturze naukowej. Znał to pojęcie z własnego doświadczenia kard. Stefan Kardynał Wyszyński, Prymas Tysiąclecia, gdy był karany za szerzenie wartości chrześcijańskich i patriotyzmu, za walkę z władzą komunistyczną, za przeciwstawienie się ideologii narzucanej przez totalitarny ZSRR. Za to otrzymał order Orła Białego (przyznany pośmiertnie w 1984 r.)⁵, dołączając do wąskiego grona wyróżnionych tym odznaczeniem.

Niech ten rozdział historii Polski i formy szykan, jakich doświadczał Profesor, zostaną dokładnie zbadane, opisane i zapamiętane. Niech z tego wypłynie nauka dla innych, jak mierzyć się z takimi zjawiskami. Historia każe dbać o pamięć i przekazywać wiedzę o tym, co było. Niech tak się stanie. Miejmy w pamięci, co komuniści robili z wrogami ideologicznymi, w czasach, gdy Profesor musiał się ukrywać pod pseudonimami. Miejmy też w pamięci, przez co przeszedł prof. Wojciech Roszkowski za swoje prace naukowe na naszych oczach, w najnowszej historii. Ale Profesor nie poddał się, pisze kolejne prace naukowe. Ta niezłomność to ważna lekcja i niosący nadzieję wzór dla innych.

Zakończenie

Podsumowując, w pierwszym etapie twórczości prof. Wojciech Roszkowski był jednym z wielu pracowników naukowych, nieznanymi szerzej opinii publicznej. Miał jednak niezwykle talent, determinację i wytrwałość, które

³ W. Roszkowski, *List otwarty*, adresowany do członków Rady Naukowej ISP PAN (12.01.2023), dostępny w ISP PAN.

⁴ Zob. protokoły z posiedzeń RN ISP PAN 2023-2024.

⁵ *Stefan Wyszyński. Biograficzna wystawa elementarna przygotowywana przez Biuro Edukacji Narodowej IPN*, <https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/wystawy/biografie-elementarne/137399,Stefan-Wyszynski.html> [dostęp: 15.04.2025].

skłoniły go do żmudnych prac nad historią Polski w nowatorskim ujęciu, bez powielania komunistycznej narracji. Miał odwagę pisać o Katyniu, o zbrodniach komunistycznych, gdy komuniści mieli w Polsce władzę i dążyli do wymazania z historii wielu faktów. Dziś wiemy, że w 1989 r. zakończył się komunizm i zaczął się czas wolnej Polski. Ale decydując się na prace w podziemiu i na publikacje tam prof. Wojciech Roszkowski narażał się na ogromne ryzyko. Tymczasem ten okres pracy został niespodziewanie doceniony. Tak rozpoczął się drugi etap twórczości Profesora, pełen uznania i sukcesów zawodowych. Był to też owocny czas jego twórczości, publikacji prac, w których odważnie przedstawiał swoje wnioski, nie ukrywając się już pod pseudonimami. Jednak ta odwaga i talenty twórcze przyniosły też dzieła, za które spotkał się z odrzuceniem dużej części środowiska. Tak się zaczął trzeci etap twórczości Profesora. Ten etap zawiera ważny i obszerny materiał do badań naukowych dotyczących procesu wykluczenia, jego przebiegu, formy, a także obowiązujących *de iure* i *de facto* zasad etyki w środowisku akademickim. Ale Profesor znalazł siłę, aby przejść przez ten czas i nie ustawać w prowadzeniu badań naukowych.

Przypomnę na koniec słowa Patrona tej nagrody, bł. kard. Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Tysiąclecia, wypowiedziane do młodzieży w 1966 r. w Gnieźnie, gdy prof. Wojciech Roszkowski miał 19 lat: „Jesteście pokoleniem milenijnym, przełomowym, które żyje na grani dwóch tysiącleci. Wiecie, jak trudno jest utrzymać się na grani. Wieją tam potężne wichry i szaleją burze... Trzeba mocno trzymać się «pazurami» rodzimej skały, aby nie spaść na dno przepaści. Trzeba nie lada wysiłku i bohaterskiego męstwa, aby się ostać... Tylko orły szybują nad graniami i nie lękają się przepaści, wichrów i burz. Musicie mieć w sobie coś z orłów! – serce orle i wzrok orli ku przyszłości. Musicie ducha hartować i wznosić, aby móc jak orły przelatywać nad graniami w przyszłość naszej Ojczyzny. Będziecie wtedy mogli jak orły przebić się przez wszystkie dziejowe przełomy, wichry i burze, nie dając się spętać żadną niewolą. Pamiętajcie – orły to wolne ptaki, bo szybują wysoko”⁶.

Prymas Tysiąclecia mówił też: „Bądźcie odpowiedzialni za ład społeczny i moralny, ład myśli i uczuć, odpowiedzialni za przyjęte na siebie

⁶ Beatyfikacja kardynała Stefana Wyszyńskiego i Matki Elżbiety Czackiej, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/beatyfikacja-kard-stefana-wyszynskiego-i-matki-elzbiety-czackiej> [dostęp: 15.04.2025].

obowiązki, za miejsce, jakie zajmujecie w ojczyźnie, w narodzie, w państwie, w życiu zawodowym. Tą drogą idzie się do wielkości. A narodowi potrzeba wielkości”⁷.

Taką drogę wybrał prof. Wojciech Roszkowski.

PIŚMIENNICTWO

- Beatyfikacja kardynała Stefana Wyszyńskiego i Matki Elżbiety Czackiej*, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/beatyfikacja-kard-stefana-wyszynskiego-i-matki-elzbiety-czackiej> [dostęp: 15.04.2025].
- Cytaty słów Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, <https://swietywojciech.legnica.pl/PrymasCytaty> [dostęp: 15.04.2025].
- Orzelska-Stączek, Agnieszka. 2022. „Wojciech Roszkowski: ekonomista-historyk-działacz społeczny-człowiek. Zamiast wstępu.” W *Wschód Zachodu? Szukając tożsamości Europy Środkowej. Księga jubileuszowa z okazji 50. rocznicy pracy naukowej prof. dr. hab. Wojciecha Roszkowskiego*, red. Agnieszka Orzelska-Stączek, XI-XVI. Warszawa: ISP PAN.
- Roszkowski, Wojciech. 2010. „Komentarz po latach.” W *Polska transformacja. Spojrzenie po dwudziestu latach. Książka jubileuszowa wydana z okazji dwudziestolecia Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk*, red. Wojciech Materski, i Ryszard Żelichowski, 50-51. Warszawa: ISP PAN.
- Roszkowski, Wojciech. 2022. *Jeszcze nic straconego. Rozmawia Agnieszka Orzelska-Stączek*. Kraków: Biały Kruk.
- Stefan Wyszyński. Biograficzna wystawa elementarna przygotowywana przez Biuro Edukacji Narodowej IPN*, <https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/wystawy/biografie-elementarne/137399,Stefan-Wyszynski.html> [dostęp: 15.04.2025].
- Wystąpienie podczas uroczystości wręczenia Orderów Orła Białego*, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wreczenie-orderow-orka-bialego-wystapienie-prezydent,4237> [dostęp: 15.04.2025].

⁷ Cytaty słów Kardynała Stefana Wyszyńskiego, <https://swietywojciech.legnica.pl/PrymasCytaty> [dostęp: 15.04.2025].